

Świętokrzyski Park Narodowy

Historyczno -
przyrodnicza
ścieżka edukacyjna
im. płk Mariana Sołtysiaka
ps. „Barabasz”
Bukowa Góra - Wilków

PTTK
Oddział Świętokrzyski
w Kielcach

Co to jest Park Narodowy?

Park Narodowy to najwyższa forma ochrony przyrody w Polsce. To obszar o unikatowych walorach przyrodniczych, naukowych, społecznych, kulturowych i edukacyjnych. Wyjątkowość tego miejsca polega na tym, że jest zachowany w stanie naturalnym lub w niewiele zmienionym przez działalność człowieka. Najważniejszym zadaniem parku narodowego jest ochrona przyrody z całą jej różnorodnością biologiczną i walorami krajobrazowymi, dbanie o bezpieczeństwo wszystkich jej elementów, zachowanie lub przywracanie przyrody do stanu naturalnego.

Czy wiesz, że:

- W Polsce najstarsze są: Pieniński i Białowieski Park Narodowy, które powstały w 1932 roku. Świętokrzyski Park Narodowy został utworzony w 1950 roku jako trzeci. Najmłodszy jest Park Narodowy „Ujście Warty” z 2001 roku
- Największym Parkiem w Polsce jest Biebrzański Park Narodowy o powierzchni 592,23 km², a najmniejszym Ojcowski Park Narodowy o powierzchni 21,46 km². Dla porównania Świętokrzyski Park Narodowy posiada powierzchnię ponad 76 km²

**EGZEMPLARZ
BEZPŁATNY**

Wykonano na papierze
w 100% z recyklingu.

**Wydawnictwo jest współfinansowane
przez Województwo Świętokrzyskie**

Historyczno - przyrodnicza ścieżka edukacyjna im. płk Mariana Sołtysiaka ps. „Barabasz” Bukowa Góra - Wilków

Długość ścieżki w zarządzie ŚPN:	6,0 km
Suma podejść	183 m
Suma zejść	10 m
Czas przejścia:	2 godziny
Stopień trudności:	średni

MARIAN SOŁTYSIAK PS.„BARABASZ” I „WYBRANIECCY”

„Ziemia świętokrzyska w swej historii ubogacona jest odważnymi i oddanymi synami, walczącymi o nią szablą i piórem. Jednym z nich jest Marian Sołtysiak.”
Tak o pułkowniku Marianie Sołtysiu ps. „Barabasz” pisała Amelia Barbara Sołtysiak. Był twórcą i dowódcą w latach 1943 – 1944 leśnego oddziału partyzanckiego o nazwie „Wybranieccy”. Od 8 członków w 1943 roku oddział rozrósł się do prawie 300 członków w dniu jego rozwiązania w 1944 r. Akcje oddziału to m.in. urządzenie zasadzek na konwoje niemieckie np. przewożące rudy pirytu koleją wąskotorową na trasie Kopalnia Staszic - Zagnańsk, przygotowanie i przeprowadzenie zamachu na Franza Wittka, egzekucje zdrajców i konfidentów.

Kocioł parowozu „HF” Tx-1125 wyeksponowany jako pomnik w Kielcach, 2016 r. (fot. B. Kozak).

Czy wiesz, że:

- Oddział Wybranieckich był na początku oddziałem dywersyjnym, do którego kierowano ludzi wyróżniających się w działalności konspiracyjnej, czyli wybranych – stąd nazwa oddziału. Inne określenia oddziału to barabasze lub chłopcy z lasu
- Pierwsza zbiórka oddziału miała miejsce w lesie nad wsią Wilków, w rejonie Bukowej Góry. Tak o powrocie oddziału pisał M. Sołtyśiak: „Jeszcze tylko ta okolica była dla nas pełna nadziei; szli tu wszyscy przekonani, że zaczniemy na nowo, wszystko na nowo: walki, patrole, żołnierską piękną służbę dla kraju. Stąd wyszliśmy, tu były narodziny oddziału.”
- Większość nosiła mundury poniemieckie z dysfunkcjami oddziału: tarczą z orłem i napisem „Wybranieccy” na lewym rękawie powyżej łokcia
- Pierwszymi członkami oddziału byli: „Andrzej”, „Bogdan”, „Dan”, „Orlicz”, „Madej”, „Roch” i „Jurand”. A Ty jaki miałbyś pseudonim w wojennym czasie?

Nieczynny parowóz „HF” Tx-1125 na terenie Ośrodka Transportu Leśnego w Zagnańsku, 1971 r. (fot. Martin Murray). Ze zb. B. Kozaka.

MARTWE DREWNO

W Świętokrzyskim Parku Narodowym niemal wszędzie można zobaczyć obumarłe i powalone drzewa. Często pojawia się pytanie, dlaczego tak jest? Dlaczego są pozostawiane i nikt ich nie uprzęta? Otóż ich występowanie jest bardzo istotne dla prawidłowego funkcjonowania lasu. Brak martwej materii organicznej, w tym brak martwych drzew powoduje daleko idące zmiany wpływające na ilość i zróżnicowanie gatunkowe w lesie, a także w procesach mających w nim miejsce. Bez martwych drzew nie ma organizmów, które je rozkładają jak: bakterie, grzyby czy śluzowce. Martwe drewno to nie tylko miejsce życia, to także pożywienie dla licznych organizmów, zwłaszcza owadów. To również rezerwuar wody na okresy suszy, z którego korzystają jego mieszkańcy.

Proces rozkładu, trwający od momentu obumierania jeszcze żywego drzewa, trwa bardzo długo. W tym czasie jest ono środowiskiem życia dla licznych organizmów w tym: ciotka matowego, pachnicy dębowej, zmorsznika czerwonego, ale również wielu ptaków żywiących się owadami. Do tej grupy ptaków zalicza się dzięcioł biało-grzbiety, średni, zielonosiwy, duży, czarny, dzięciołek i dzięcioł zielony.

Do ptaków związanych z martwymi drzewami zaliczana jest również szeroka grupa ptaków zakładających gniazda w dziuplach wykutych przez dzięcioły.

Czy wiesz, że:

- *W lesie naturalnym pozbawionym ingerencji człowieka masa drzew martwych często jest większa niż masa drzew żywych. Taki las jest zazwyczaj bardziej bogaty w różne gatunki zwierząt, roślin i grzybów*
- *Kłoda świerkowa czy jodłowa rozkłada się przeciętnie przez 60-80 lat, rozkład starych pni dębowych trwa często nawet ponad 100 lat. Proces rozkładu przebiega szybciej w miejscach wilgotnych i gdy drzewo leży na ziemi, niż w miejscach suchych i gdy drzewo stoi*

„To takie proste, naturalne, właściwe i potrzebne być starym, umierającym drzewem – być tym co nigdy nie umiera. Lecz przyobleka się jedynie w inne niezliczone i zachwycające formy życia”

Wojciech Eichelberger

STACJA BUKOWA GÓRA

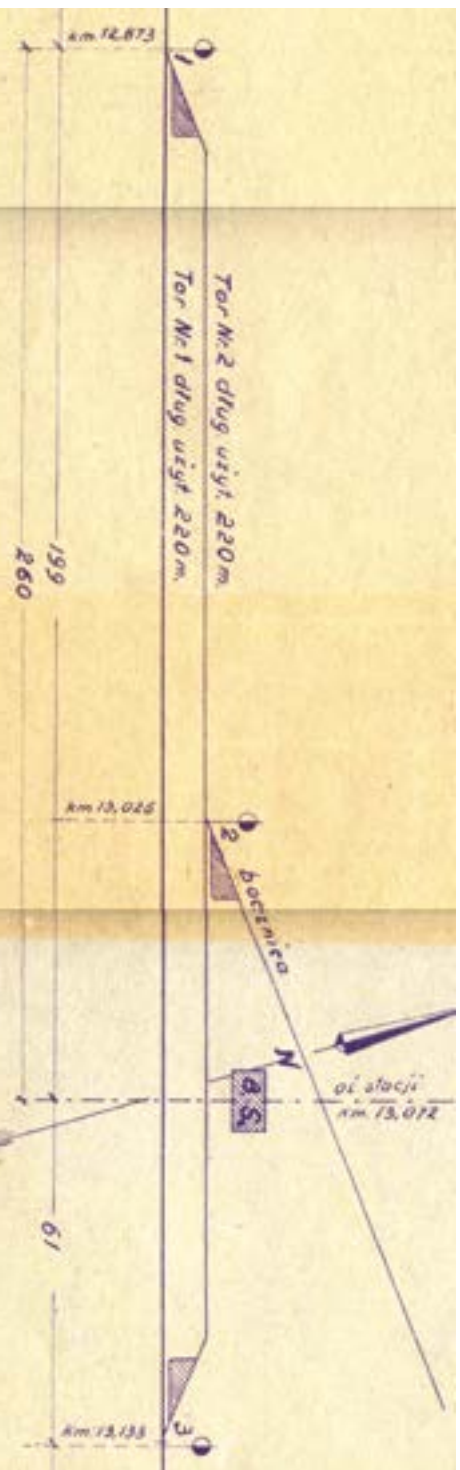
Nazywana też Klonów. Po północnej stronie głównej linii kolejki znajdował się tor mijankowy, czyli miejsce, gdzie pociągi mogły się mijać. W 1935 roku tor ten miał 200 metrów długości, ale w latach 50. XX wieku przedłużono go do 260 metrów (z czego 220 metrów było użyteczne). Pozostałości tego toru można znaleźć dalej po prawej stronie drogi w kierunku Zagnańska.

Około 40 metrów na zachód od obecnego rozwidlenia dróg odchodził tor bocznicowy Bukowa Góra, który prowadził na południowe stoki Pasma Klonowskiego (nazwa stacji i bocznicowy pochodzi od najwyższego szczytu w tym paśmie, o wysokości 484 m n.p.m.). W 1933 roku bocznicowa miała długość 2217 metrów. Na początku lat 20. XX wieku było jeszcze prowizoryczne połączenie części zachodniej z głównym torem, ale rozebrano je przed 1933 rokiem. Cały końcowy odcinek bocznicowy został rozebrany przed 1949 rokiem, a resztę toru usunięto w latach 1973-1974, gdy likwidowano ostatnią część Kolejki Świętokrzyskiej. Obecnie wzdłuż dawnej bocznicowej prowadzi utwardzona droga leśna o długości około 1,5 km (jest to część naszej ścieżki edukacyjnej). Jedynym śladem po tej linii są betonowe pozostałości małego mostku po północno-zachodniej stronie rozwidlenia dróg. W 1933 roku nie było tu stacji. Budynek stacyjny, wyposażony w telefon, pojawił się dopiero w latach 50. XX wieku. Stacja Bukowa Góra miała telefon, który dzielił linię telefoniczną kolejki Zagnańsk - Święty Krzyż na dwie części. Oprócz obsługi pociągów na głównej linii, dyżurny ruchu musiał także obsługiwać zamykaną na klucz zaporę, która zabezpieczała stację, gdyby jakiś wagon przypadkiem zjechał z bocznicowej.

Aut. Bartosz Kozak.

*Regulamin stacji
Bukowa Góra
z lat 50-tych.
Ze zb. B. Kozaka.*

Stacja Bukowa Góra – układ torów w 1953 r. Ze zb. B. Kozaka.

MIEJSCE AKCJI PARTYZANCKIEJ

1 maja 1943 r. oddział AK „Wybraniec” dokonał śmiałej akcji dywersyjnej, doprowadzając do wykolejenia dwóch pociągów wąskotorowych. Przed stacją Bukowa Góra partyzanci zatarasowali tor luźnymi podkładami. Wkrótce zatrzymany został jeden z pociągów przewożących piryt z kopalni „Staszic” w Rudkach do Zagnańska. Skład ten prowadzony był przez trzyosiowy parowóz typu W4B „Łubna” (tzw. „chrzanowski”). Po zatrzymaniu pociągu „Wybraniec” wysadzili w powietrze znajdujący się z tyłu pociągu przepust torowy, a następnie nakazali obsłudze zepchnąć wagony w powstałą wyrwę. Wykolejono wówczas około 4 wagonów, natomiast parowóz pozostał na szynach. Wkrótce na pobliskiej stacji „Bukowa Góra” partyzanci zatrzymali drugi pociąg jadący z Zagnańska, prowadzony przez czteroosiowy parowóz typu HF. Po nakazaniu mu opuszczenia lokomotywy, skład wypuszczono na szlak w stronę Świętego Krzyża, doprowadzając do zderzenia z uprzednio wykolejonym pociągiem. Siła uderzenia była tak duża, że nadjeżdżająca lokomotywa (oznaczona po wojnie Tx-1125) wypadła z toru i wjechała na pewną odległość w las. W akcji tej nikt nie ucierpiał, ponieważ przed zderzeniem partyzanci nakazali opuszczenie pociągów zarówno obsłudgom lokomotyw, jak i pasażerom. Co ciekawe, kocioł parowozu Tx-1125 zachował się do obecnych czasów na terenie elektrociepłowni w Kielcach, gdzie został wyeksponowany jako pomnik; posiada on charakterystyczne uszkodzenie komina, prawdopodobnie będące pamiątką po opisanym zdarzeniu.

Ze względu na znaczenie przewożonego pirytu dla niemieckiej produkcji zbrojeniowej (surowiec w procesie wytwarzania prochu strzelniczego) w latach okupacji Kolejka Świętokrzyska stała się obiektem ataków ze strony oddziałów partyzanckich w związku z czym hitlerowcy musieli eskortować pociągi.

Aut. Bartosz Kozak.

*Bocznica
Bukowa Góra
(schemat linii z 1933 r.).*

STACJA WILKÓW

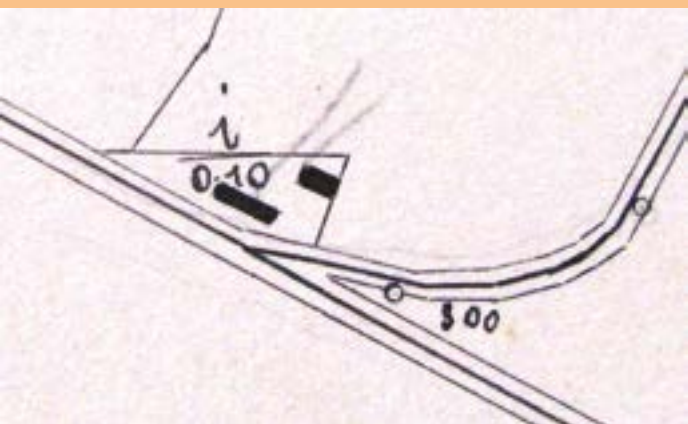
Okolo 800 m dalej w stronę Zagnańska znajduje się miejsce dawnej stacji Wilków, przy której w kierunku północnym od toru głównego odgałęziła się bocznicą Wilków o długości 1500 m (obecnie widoczny jest początkowy odcinek nasypu). W 1933 r. istniały tu zabudowania stacyjne (dwa budynki) zaopatrzone w telefon. W późniejszym czasie stację Wilków zlikwidowano, co nastąpiło zapewne w związku z utworzeniem pobliskiej stacji Bukowa Góra, która w 1956 r. sprawowała nadzór nad nadal istniejącą bocznicą Wilków.

W okolicy tej 6 czerwca 1929 r. doszło do wykolejenia pociągu przewożącego wycieczkę kleryków kieleckiego Seminarium Duchownego:

Aut. Bartosz Kozak.

„Okolo stacji Wilków parę wagonów z klerykami wyskoczyło z szyn na podkłady. Prawie w jednej chwili wszyscy wyskoczyli na ziemię do lasu. Pierwsze wrażenie było bardzo przykre, bo myślano, że stał się jakiś (...) wypadek. Po chwili zbadano, że wszyscy byli zdrowi, a nawet brak oparcia posłużył tylko do łatwiejszego wyskakowania z platformy. Były przy tym i sceny śmieszne, bo jedni zeskakując na ziemię zaczepiali się o drugich itp. Drągami klerycy pomagali do umiejscowienia wagonów i w poważnym nastroju śpiewali dziękczynne pieśni po drodze...”. (Księga jubileuszowa 1727–1977. 250 lat Seminarium Duchownego w Kielcach, Kielce 1977).

Stacja Wilków na leśnej mapie gospodarczej z 1933 r. Ze zb. B. Kozaka.

JAK WILKÓW TO WILKI ?

W dawnych czasach lasy Gór Świętokrzyskich były domem dla imponujących zwierząt, takich jak: tur, żubr czy niedźwiedź. Niestety dziś już ich tutaj nie spotkamy. Niedźwiedzie przestały pojawiać się w tych lasach około 1840 roku. Choć same zwierzęta odeszły, ich obecność przetrwała w opowieściach, które wciąż krążą wśród lokalnych mieszkańców.

Ślady dawnych mieszkańców puszczy możemy odnaleźć w nazwach okolicznych miejscowości, dolin i rzek. Na przykład: wieś Wilków i Dolina Wilkowska przypominają o wilkach, które kiedyś tu żyły, a wieś Łośna o łosiach.

Co ciekawe, wilki powróciły do tutejszych lasów po tym, jak zostały całkowicie wytępione w połowie XIX wieku. Pracownicy Świętokrzyskiego Parku Narodowego potwierdzili ich obecność dzięki fotopułapkom. To pokazuje, że występujące gatunki potrafią powrócić, nawet po wielu latach nieobecności.

Obwód Ochronny Klonów to dość duży i gęsty kompleks leśny. Można tu spotkać ślady łosi, jeleni, a także wilków. Obserwowanie ich tropów jest jak odkrywanie historii, która wciąż toczy się na naszych oczach. Dzięki temu możemy się sami przekonać, że Puszcza Jodłowa nie jest tylko reliktem przeszłości, ale żywym organizmem, który wciąż ewoluuje i zaskakuje.

Spotkanie wilka na wolności jest rzadkim i wyjątkowym wydarzeniem, które może wywołać różne emocje, od fascynacji po strach.

Wilk fot. Jacek Major.

Puszcza Jodłowa fot. Paweł Szczepaniak.

Oto kilka zasad, które warto znać, aby zachować bezpieczeństwo:

1. Zachowaj spokój – Wilki zazwyczaj boją się ludzi i unikają kontaktu. Jeśli zobaczysz wilka, nie panikuj. Stań nieruchomo i obserwuj go.
2. Nie zbliżaj się – Nie próbuj podchodzić bliżej, aby lepiej się przyjrzeć lub zrobić zdjęcie. Zachowaj bezpieczny dystans, najlepiej co najmniej 100 metrów.
3. Nie uciekaj – Uciekanie może uruchomić u wilka instynkt pościgu. Zamiast tego, powoli się wycofuj, patrząc na wilka, ale nie patrz mu bezpośrednio w oczy, ponieważ może to odebrać jako zagrożenie.
4. Sprawiaj wrażenie większego – Jeśli wilk zbliża się do ciebie, staraj się wyglądać na większego. Możesz unieść ręce nad głowę lub rozłożyć kurtkę. Mów głośno i spokojnie, aby dać znać, że jesteś człowiekiem.
5. Nie zostawiaj jedzenia – Wilki mogą być przyciągane przez zapach jedzenia. Nigdy nie karm wilków ani nie zostawiaj resztek jedzenia w lesie. To może przyzwycząić je do szukania pożywienia w pobliżu ludzi.
6. Jeśli wilk nie odchodzi – W bardzo rzadkich przypadkach, gdy wilk nie chce się oddalić, spróbuj zrobić hałas (klaszcz, krzycz) lub rzuć kamieniem w jego kierunku, nie w niego samego, aby go odstraszyć. Wilki zazwyczaj unikają konfrontacji.
7. Pamiętaj, że wilki rzadko stanowią zagrożenie dla ludzi. Spotkanie z nimi to wyjątkowa okazja, by zobaczyć dzikie zwierzę w jego naturalnym środowisku, o ile zachowasz odpowiednią ostrożność.

Cykl przewodników

Przyrodnicza ścieżka edukacyjna Św. Katarzyna - Łysica:

Jeden ze szczytów Korony Gór Polski

Przyrodnicza ścieżka edukacyjna Nowa Słupia - Łysa Góra

Śladem czarownic, pogańskich kultów
i powstańczych kryjówek

Przyrodnicza ścieżka edukacyjna Huta Szklana - Łysa Góra

Pośród szumu świętokrzyskich jodeł i buków

Przyrodnicza ścieżka edukacyjna Trzcianka - Łysa Góra

Szlakiem mamucich jodeł

Przyrodniczo - kulturowa ścieżka edukacyjna Nowa Słupia - Święta Katarzyna

Śladem kolejki wąskotorowej

Przyrodnicze ścieżki edukacyjne:

- Na Przełęcz Hucką
- Na Przełęcz Św. Mikołaja

Historyczno - przyrodnicza ścieżka edukacyjna

im. płk Mariana Sołtysiaka ps. „Barabasza”

Bukowa Góra - Wilków

Tekst i zdjęcia

Świętokrzyski Park Narodowy

z siedzibą w Bodzentynie

ul. Suchedniowska 4

26-010 Bodzentyn

tel. 41 311-51-06

e-mail: dyrekcja@swietokrzyskipn.org.pl

Zdjęcie na okładce:
Wychodnia skalna na Bukowej Górze
fot. Arkadiusz Adamczyk.

Wydawca

**PTTK
Oddział Świętokrzyski
w Kielcach**

ul. H. Sienkiewicza 29, 25-007 Kielce

tel. 41 344 77 43

e-mail: biuro@pttkkielce.pl

www.pttkkielce.pl